

Mednarodno leto gora 2002 in druge pobude za varstvo in trajnostni razvoj gorskih območij

Maksimiljan MOHORIČ¹

Vesna KOLAR-PLANINŠIČ²

Izveček:

Mohorič, M., Kolar Planinšič, V.: **Mednarodno leto gora 2002 in druge pobude za varstvo in trajnostni razvoj gorskih območij**. Gozdarski vestnik, 61/2003, št. 1. V slovenščini, z izvečkom v angleščini, cit. lit. 8. Lektura angleškega besedila: Jana Oštir.

Prispevek prikazuje vlogo in pomen Mednarodnega leta 2002 ter prispevek programov k ozaveščanju o pomenu trajnostnega razvoja v regijah. Programi so potekali v 67 državah po svetu, med katerimi je bila tudi Slovenija, ki je odigrala manjšo, vendar vidno vlogo. Prikazuje mednarodne vidike tega programa in cilje, kot tudi nekatere vsebine. Kot regionalno obliko sodelovanja prikazuje Alpsko konvencijo in opozarja na potrebo in pomen ohranjanja aktivnosti, ob katerih je gorski prostor postal pomemben tako v svetovnem, kot v lokalnem merilu.

Ključne besede: Mednarodno leto gora 2002, trajnostni razvoj, Alpe, programi

Abstract:

Mohorič, M., Kolar Planinšič, V.: **International Year of Mountains 2002 and other incentives for the protection and sustainable development of mountain regions**. Gozdarski vestnik, Vol. 61/2003, No. 1. In Slovene, with abstract in English, lit. quot. 8 English language editing by Jana Oštir.

The article presents the role and significance of the International Year of Mountains 2002 and of its relevant programmes for the promotion of sustainable development in individual regions. The programs have been developed and implemented in 67 countries around the world. Among them, Slovenia has played a small, but active role. Apart from the activities in Slovenia, the author also presents some of the international programmes and their aims. The Alpine Convention is shown as a model of regional cooperation. The article shows the need for and importance of the ongoing actions, which should be continued in the future, as they have contributed to the significance of mountain ecosystems both on the world and local scale.

Key words: International Year of Mountains 2002, sustainable development, the Alps, programmes.

Zaključeno je leto 2002 in izveneva glavna promocijskih aktivnosti in programov namenjenih mednarodnemu letu gora. Generalna skupščina Združenih narodov je leto 2002 razglasila za mednarodno leto gora na pobudo Kirgistanu v daljni Aziji. Država, ki je postala samostojna istega leta kot Slovenija, leži med Kazahstanom, Uzbekistanom, Tadžikistanom in Kitajsko. V stiski zaradi pomanjkanja mednarodnih programov za visokogorska območja in v želji po miru v tem delu sveta, kjer je v neposredni bližini mir močno ogrožen, je svetovni skupnosti podala pobudo za usmeritev pozornosti na gorska območja, se zanje zavzemala in z njo uspela. Svetovna skupnost je idejo o solidarnosti podprla in širom po svetu so v gorskih območjih potekale številne aktivnosti. Alpske izkušnje so bile za vzgled Perujskim, Himalajskim, te pa Pamirskim in Madagaskarskim.

Paleta osnovnih problemov in različnih pristopov je vzpodbudila vladne in nevladne organizacije, da so pristopile k dialogu, skupnim akcijam in k iskanju boljših in učinkovitejših poti razvoja in ohranjanja virov gorskih območij, od katerih živi polovica človeštva in od katerih so odvisni prav vsi mestni prebivalci.

Združeni narodi so izvedbo programa poverili specializirani agenciji FAO in tako je kot pristojna inštitucija pri nas nosilstvo programa prevzelo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. To je v tesnem sodelovanju z drugimi resornimi ministrstvi, predvsem Ministrstvom za okolje, prostor in energijo, Ministrstvom za kulturo, Ministrstvom za gospodarstvo in Ministrstvom za šolstvo, znanost in šport ustanovilo medresorsko delovno skupino, pripravilo program, ki ga je sprejela Vlada RS in ga tekom leta udeleževala.

1 PRIZADEVANJA ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ V GORSKIH EKOSISTEMIH V PRETEKLOSTI

Pojem trajnostnega razvoja, ki »omogoča zadovoljevanje potreb sedanjih generacij, ne da bi pri

¹ M. M. univ. dipl. inž. gozd. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS, Dunajska 56–58 Ljubljana

² V. K.-P. univ. dipl. inž. kraj. arh. Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

tem bile ogrožene prihodnje generacije za zadovoljevanje njihovih« (WCED, 1987:8), se je razvil na različnih strokovnih področjih. Kljub temu, da je v slovenskih akademskih krogih leta potekala razprava bolj o primernosti termina trajnosten, kot pa o njegovi vsebini, je vendarle ta termin uporabljan v vseh mednarodnih dokumentih, zato ga ohranjamo tudi v tem prispevku.

Svetovni načrt za trajnostni razvoj 21.stoletja je bil sprejet na svetovnem vrhu o okolju v Rio de Janeiru leta 1992. Trajnostnemu razvoju gorskih ekosistemov je bilo posvečeno 13.poglavje Agende 21.

Na njeni podlagi so bile oblikovane strategije trajnostnega razvoja v evropskih državah, ki vsebujejo tudi poglavja o trajnostnem razvoju gorskih območij. V Sloveniji tovrstna državna strategija še ni bila razvita, so pa sprejete posamezne strategije, ki vsaka posebej poizkuša preseči sektorski pristop, vendar v končni fazi ostajajo prispevki nekega ožjega področja (Strategija biotske raznovrstnosti, Strategija razvoja turizma, Strategija gospodarskega razvoja, ...)

V evropskem alpskem prostoru so potekale številne raziskave, ki so imele za cilj pojasniti trajnostni razvoj oz. trajnostno gospodarjenje z naravnimi viri. Le-te so preko analize dobrih in slabih pristopov k gospodarjenju z gorskim gozdom, z zalogami pitne vode in drugimi naravnimi viri pokazale na dobro prakso in na prakso, ki je povzročila degradacije in slabo ekonomsko situacijo lokalnih prebivalcev zaradi neprimernih modelov predvsem turizma, industrije in prometa (Alpenforum: 1996, Poročilo o Alpah: 1998, 2002).

Poleg znanstvenikov, pa se je razmišljanju in vzpodbujanju ukrepanja posvetila tudi civilna družba. Nastale so številne nevladne organizacije, od katerih omenjamo dve.

Leta 1952 je bila ustanovljena Mednarodna komisija za varstvo Alp-Cipra. V začetku delovanja, je bila CIPRA predvsem naravovarstvena organizacija, vedno bolj pa se je izoblikovala zavest, da so za trajnostni razvoj pomembni prebivalci, ki živijo v Alpskem prostoru. Cipra- International s sedežem v Liechtensteinu je razvila svoje omrežje v alpskih državah, med drugim tudi v Sloveniji in je danes pomemben strokovni partner in pobudnik večjih regionalnih projektov. Na njeno pobudo je bila razvita Alpska konvencija, sedaj pa Cipra vzpodbuja njeno udejanjanje.

Druga pomembna organizacija je Euromontana, katere ustanovna članica je tudi Slovenija. Ustanovljena je bila leta 1974 in je ob pričetku delovanja povezovala le kmetijske predstavnike alpskih in pirinejskih držav, kasneje pa se je povezala tudi z

organizacijami pristojnimi za razvoj podeželja in varstva okolja. Združuje in povezuje regionalne in nacionalne organizacije gorskih predelov, kmetijske organizacije, centre za razvoj podeželja, združenja in raziskovalne inštitute širom Evrope.

Medtem, ko narašča število teoretičnih prispevkov in konkretnih programov za trajnostni razvoj alpskega ekosistema na različnih področjih, je bila letos maja v Invernessu na Škotskem, na delavnici, ki sta jo organizirali Evropska gozdarska

komisija FAO in Evropski observatorij o gorskih gozdovih, sprejeta tretja gorska konvencija z naslovom »Gozdovi in gozdarstvo v razvoju gorskega podeželja«. Med njenimi zaključki je tudi ugotovitev, da je trajnostni koncept realen in dosegljiv cilj za gozdarstvo v gorskih območjih, ki bo tudi v bodoče delovalo v javno korist.

2 NAPREDEK PRI ALPSKI KONVENCIJI – V SMERI RATIFIKACIJE

Leta 1991 so ministri za okolje alpskih držav v Salzburgu podpisali Sporazum o varstvu Alp (Alpsko konvencijo), katere podpisnica je poleg Avstrije, Nemčije, Švice, Italije, Francije in Liechtensteina, Monaca in Evropske skupnosti tudi Slovenija. Konvencija predstavlja okvir regionalnega sodelovanja za dosego varstva in trajnostnega razvoja. Navaja potrebne ukrepe na področjih: prebivalstva in kulture, prostorskega načrtovanja, varstva zraka, varstva tal, vodnega gospodarstva, varstva in nege naravnega okolja, hribovskega kmetijstva, gorskega gozdarstva, turizma, prometa, energetike in ravnanju z odpadki.

V okviru konvencije je podpisanih devet protokolov: Varstvo narave in urejanje krajine, Urejanje prostora in trajnostni razvoj, Promet, Energija, Gorski gozd, Hribovsko kmetijstvo, Varstvo tal, Turizem in Protokol o razreševanju sporov.

Prav letos, ob mednarodnem letu gora, so bili protokoli že ratificirani v Liechtensteinu, Nemčiji in Italiji, drugje pa so v postopkih ratifikacije. Prizadevamo si, da bi zakon o ratifikaciji protokolov čimprej sprejeli tudi v Sloveniji, saj bodo ratificirani protokoli tudi pravna podlaga za oblikovanje politik, strategij in ukrepov na nacionalni ravni.

Za gozdarstvo so posredno pomembni vsi protokoli, izstopajo pa protokoli Gorski gozd, Varstvo narave in urejanje krajine, Varstvo tal in Urejanje prostora in trajnostni razvoj.

Za udejanjanje protokola gorski gozd bo treba zmanjšati obremenitve gozdov z onesnaževanjem

Gozdarstvo v času in prostoru

zraka s škodljivimi snovmi, uskladiti gostoto parkljaste divjadi, da bo omogočeno naravno pomlajevanje, naseljevanje plenilcev, omejevanje gozdne paše, usmerjanje in po potrebi omejevanje rabe gozda za rekreacijo, vpodbujanje rabe lesa iz gozdov s katerimi se trajnostni gospodarji. Eden izmed ciljev protokola je tudi zmanjševanje gozdnih požarov in zagotavljanje zadostnega števila gozdarških strokovnjakov, da bodo usmerjali razvoj gozdov. (GOLOB: 1998 in DIACI: 1998 v Alpska konvencija v Sloveniji)

Slovenska gozdarska zakonodaja, podzakonski akti in program razvoja gozdov v glavnem omogočajo doseganje ciljev iz protokola. Pomembno vlogo pri izvajanju strokovne službe ima Zavod za gozdove Slovenije, ki zagotavlja izvajanje trajnostnega, sonaravnega, večnamenskega gospodarjenja z gozdovi. Zagotavlja strokovne podlage za usmerjanje razvoja gozdov, ter skrbi za izvedbo vlaganj v gozdove.

V bodoče bo treba vložiti več naporov na politično strokovni ravni, da se zagotovi optimalno financiranje javne gozdarske službe.

3 PROGRAM MEDNARODNEGA LETA GORA V SLOVENIJI

Program mednarodnega leta gora je temeljil na znanju o pomenu gorskih območij. Gore so nenadomestljiv vir vodne energije, biološke raznovrstnosti, kulturne raznolikosti, območja rekreacije in turistične mnogih dejavnosti. Nekontroliran razvoj nekaterih dejavnosti je prinesel številna tveganja za razvoj procesov, ki povzročajo degradacijo krajine in druge nepopravljive posledice. Danes namreč procesi globalizacije- urbanizacija in masovni turizem ogrožajo identiteto gorskih skupnosti ter vire, od katerih so odvisni tako gorski kot dolinski prebivalci.

Slovenski program zajema niz dogodkov in programov, ki so bili razporejeni preko celega leta, odvijali pa so se po raznih krajih. Njihov namen je bil ozaveščenje in promocija Mednarodnega leta gora ter izraz solidarnosti z drugimi gorskimi območji po svetu.

Razdeljen je bil na tri vsebinske sklope. Prvi je bil usmerjen k oblikovanju zavesti in posredovanju znanja o gorskih ekosistemih, njihovi dinamiki in delovanju. Drugi je bil namenjen vzpodbujanju in ohranjanju kulturne dediščine v gorskih območjih, tretji pa ohranjanju in trajnostem razvoju virov v gorskih regijah.

Mednarodno LETO GORA

2 0 0 2

Partnerstvo Prihodnost

Kvaliteta življenja Identiteta

Koledar dogodkov in prireditev

1. Ljubljana, 12. junij	2. Kranjska gora, 13. junij	3. Predalpski področji, 14. junij	4. Alpski ekosistemi, 15. junij
5. Alpski ekosistemi, 16. junij	6. Alpski ekosistemi, 17. junij	7. Alpski ekosistemi, 18. junij	8. Alpski ekosistemi, 19. junij
9. Alpski ekosistemi, 20. junij	10. Alpski ekosistemi, 21. junij	11. Alpski ekosistemi, 22. junij	12. Alpski ekosistemi, 23. junij
13. Alpski ekosistemi, 24. junij	14. Alpski ekosistemi, 25. junij	15. Alpski ekosistemi, 26. junij	16. Alpski ekosistemi, 27. junij
17. Alpski ekosistemi, 28. junij	18. Alpski ekosistemi, 29. junij	19. Alpski ekosistemi, 30. junij	20. Alpski ekosistemi, 1. julij

Spremljajte tudi druge prireditve v vašem kraju!

Za izvedbo programa je bilo zagotovljenih 52 milijonov tolarjev proračunskih sredstev.

K izvedbi programa so pomembno prispevale nekatere organizacije in posamezniki, ki so se vključevali v izvedbo posameznih dogodkov in projektov.

Veliko so doprinesle lokalne skupnosti alpskih in predalpskih področij, Zavod za gozdove Slovenije, Zavod RS za varstvo narave, CIPRA- Slovenija, v posameznih segmentih pa je aktivno sodelovala tudi Planinska zveza Slovenije.

Gozdarski inštitut je nosilec raziskovalnega projekta »Trajnostni razvoj slovenskega alpskega prostora«, v katerem sodeluje tudi Kmetijski inštitut Slovenije. Cilj projekta je oblikovati smernice za stabilen, naravi prijazen razvoj alpskega prostora in povečati znanje o gorskem ekosistemu ter usmeritvah za ohranjanje rabe, ki zagotavljajo poseljenost prostora.

Za promocijo ideje v slovenski prestolnici je že spomladi potekala v Ljubljani filmska revija »Življenje v Alpah«, ki je skozi filmski medij pokazala na različne vidike alpskega sveta. V organizaciji Cipre-Slovenija in ob strokovnem vodstvu Neve Mužič, je revija uspešno ponesla idejo v glavno mesto. Na Bledu je bil v organizaciji lokalne

turistične organizacije izveden festival gorskega filma, s poudarkom na alpinistični tematiki.

Komunikacijsko strategijo je oblikoval FAO, na njeni osnovi pa je bila izdana tudi informativna zloženska v slovenskem jeziku, ki se je kot sedma pridružila zloženkam izdanim v angleškem, francoskem, španskem, arabskem, ruskem in kitajskem jeziku. Izdan je bil tudi plakat z upodobljeno grafiko Triglava iz leta 1772. Ta preko ključnih besed poveže zgodovinsko izročilo s sodobnim: identiteto, življenje, prihodnost in partnerstvo in s kolektarjem prireditve opozori na dogajanja v Sloveniji.

Osrednja slovenska prireditve, ki je potekala 14. septembra na Lisci, je ob dnevu planincev idejo ponesla k planincem in razširila tematiko s prikazom dejavnosti Zavoda za gozdove Slovenije in zavarovanih območij Triglavskega narodnega parka ter Kozjanskega regijskega parka. Odprte so bile nove gozdne učne poti.

V Triglavskem narodnem parku so bili letu gora posvečeni Belarjevi dnevi in akcija Triglavski nadzornik. Agencija RS za okolje je vodila akcijo Geotrip s poudarkom na prikazu geoloških naravnih vrednot. Kamniški muzej je pripravil likovno razstavo slikarja Koželja. Cipra je organizirala mednarodni likovni natečaj Otroci za Alpe, v katerem so sodelovale prizadevne alpske šole in pripravila učno gradivo o Alpah za osnovne šole. Oddelek za geografijo Univerze v Ljubljani je izvedel projekt Prihodnost v Alpah.

Te in vrsta ostalih akcij so bile predstavljene na zaključni razstavi in prireditvi oktobra, na Bolfenku na Pohorju. Vse prireditve so bile dobro organizirane in obiskane, k čimer so prispevali številne organizacije in posamezniki. Vladna delovna skupina je prejela tudi veliko lepih pobud za delo v prihodnje.

Slovenija je sodelovala pri rednem poročanju in preverjanju poteka akcije v okviru FAO ter srečanjih evropskega parlamenta v Bruslju, kot tudi na zaključnem svetovnem srečanju v Kirgistanu.

Na tem forumu je bila sprejeta deklaracija »Biškeke mountain platform« z usmeritvami za trajnostni razvoj gora v enaindvajsetem stoletju. Predstavljal je osnovo za resolucijo Združenih narodov o gorah, ki je bila sprejeta v generalni skupščini Združenih narodov, kjer je nastopila tudi Slovenija in bo v tem primeru programe podprla že kot donatorka.

K prepoznavnosti v svetovnem merilu pa je poleg programa pripomogel tudi simbol gora v slovenskem grbu, ki ga nima nobena druga država.

4 AKTIVNOSTI OB MEDNARODNEM LETU GORA V SVETU IN EVROPI

V svetovnem in evropskem merilu so potekale številne konference, ki so bile namenjene povezovanju znanstvenikov, vlad in nevladnih organizacij. Vsi so si prizadevali iskati usmeritve in skupne poti za delovanje. Tisti, ki so jih iskali ciljno in poglobljeno, so jih tudi našli. Odprle so se poti mednarodnim projektom in programom, o katerih prej ni bilo moč niti razmišljati. Po vseh gorstvih sveta je potekal svetovni raziskovalni program (Mountain Watch: 2002), preko katerega so bili opredeljeni vsi trendi in procesi gorskega sveta, ter vsa tveganja in priložnosti. Odprle so se nove Univerze in kulturne inštitucije v Aziji, poteka razvoj konzorcijev za trajnostni razvoj južnoameriškega gorovja...

V Evropi so bile dobro izrabljene izkušnje Alpske konvencije, saj so močnejše države, kot so Nemčija in Švica preko tehničnega sodelovanja pomagale drugim gorstvom pri razvoju podobnih konvencij.

5 10 NAČEL ZA REGIONALNO SODELOVANJE IZ BERCHTESGADNA

V Nemčiji je potekalo veliko evropsko srečanje, kot priprava na svetovno, v okviru katerega je bilo oblikovanih deset priporočil za vlade, mednarodno skupnost, privatni sektor, nevladne organizacije in vse sodelujoče v gorskih območjih.

1. Ohraniti kredibilno vlado

Osnovno odgovornost za zagotovitev trajnostnega in uravnoveženega upravljanja z gorskimi sistemi na državni ravni nosijo Vlade, saj so trajnostne politike v državah osnova za kakršnokoli širšo regionalno sodelovanje. Vzpostaviti morajo učinkovito pravno in sistemsko podlago in nastopiti kot odgovorni kreatorji.

2. Ohraniti regionalni vidik

Za deljenje prihodka in miren razvoj v gorskih regijah je potrebno regionalno sodelovanje. Izkušnje, ki izhajajo iz procesa Alpske konvencije, kažejo na to, da regionalni procesi ali konvencije predstavljajo najprimernejšo raven za planiranje in udeleževanje razvoja in lahko predstavljajo najprimernejši okvir za nižje ravni.

3. Enakopravnost in enakost

Pravično regionalno sodelovanje naj vzpostavlja enake možnosti za ohranitev obstoja lokalnega

prebivalstva, zmanjša tveganje za nesreče in vodi k trajnostni rabi in varstvu naravnih virov. Pravičen dostop do virov ohranja mir, moč pa kaže enakopravno sodelovanje obeh spolov in vseh manjšin.

4. Decentralizacija

Decentralizacija je spoznana kot bistvena, saj je lokalna raven tista, kjer se politike odzivajo na lokalne potrebe. Lokalne skupnosti lahko razvijajo odgovornost in preglednost pri upravljanju gorskih virov in povečujejo vključevanje prebivalcev.

5. Postavljanje jasnih ciljev

Jasni cilji in pričakovanja ter merljivi kazalci, so pogoj za uspeh regionalnega sodelovanja. Pravni okviri so neuspešni, če jih ne spremljajo dobre strategije in aktivno vključevanje javnosti.

Zaradi velikih razlik v socio-ekonomskih in okoljskih pogojih, se cilji in prioritete po regijah razlikujejo.

6. Vključevanje lokalnih skupnosti in civilne družbe

Za regionalno sodelovanje je pomembno vključevanje lokalne populacije in civilnih združenj, saj naj bi bili vključeni od planov do izvedbe in spremljanja stanja. Vključevanje zagotavlja trajnostno rabo na privatnih zemljiščih in zmanjša napetost in konflikte.

7. Omrežja

Številna omrežja, npr.: lastnikov zemljišč, raziskovalnih inštitucij, so pomembna za menjavo izkušenj in informacij. Akademске in raziskovalne inštitucije igrajo pri tem najpomembnejšo vlogo.

8. Inštitucije-deljenje znanja

Znanje je bistveno za razumevanje povezav med procesi in za pravilne odločitve. Interdisciplinarni pristopi in deljenje znanja so pomembna za konsenz in razreševanje konfliktov. Gradnja inštitucij je potrebna na vseh nivojih, vendar mora biti osnovana tako na tradicionalnem znanju in praktičnih izkušnjah, kot na znanju številnih disciplin.

9. Vzpodbujanje partnerstva

Potrebno je vzpodbujati nova partnerstva, ki vključujejo vlade, navladne organizacije, privatni sektor, lokalne vlade in prebivalstvo. Le tako je moč zagotoviti pretok informacij in trajnostno sodelovanje, tudi na osnovi pogodb med območji v gornjih tokovih rek in dolinskimi ter mejnimi območji.

10. Vzpodbude mednarodne skupnosti

Globalne konvencije, organizacije Združenih narodov in mednarodne pogodbe in programi predstavljajo dragoceno podlago, kot npr.: Konvencija o klimatskih spremembah, Konvencija o biološki raznovrstnosti, o mokriščih, o migratornih vrstah. Dolgoročna podpora mednarodne skupnosti in vključevanje donatorjev pa bo pogosto potrebno za vzpodbudo trajnostnemu razvoju.

6 AKTIVNO TUDI PO KONCU MEDNARODNEGA LETA GORA

Mednarodno leto gora 2002 naj bi po priporočilih Združenih narodov začrtalo dolgoročne aktivnosti. Sodelovanje in ohranjanje zavesti o pomenu gorskih ekosistemov in vzpodbujanje programov za trajnostni razvoj, naj bi potekalo tudi v prihodnje. Tako je treba v politike in programe ter zakonodajo vključiti vidik gorskih ekosistemov, tako da bi gorska območja dobila »svoj glas« in težo tudi v zakonodaji in programih, kjer le redkeje najdejo svoje mesto. Za mednarodni dan gora je razglašen 11.december.

Ob teh aktivnostih so se po svetu razvili veliki mednarodni projekti, pa tudi v Evropi se odpirajo nove programske sheme, kjer je veliko možnosti tudi za Slovenijo. Na vidiku so programi čezmejnega sodelovanja, programi Interreg, evropski raziskovalni programi. Mednarodni okvirji so torej dovolj trdni, da nudijo možnosti za dodelavo konceptov trajnostnega razvoja in njihovo praktično uresničevanje. Gozdarski in drugi strokovnjaki so pomembno prispevali k udejanjanju programa v Sloveniji in bodo še naprej igrali pomembno vlogo pri trajnostnem gospodarjenju v slovenskem alpskem in dinarskem območju.

7 VIRI

- Alpen Forum 1996, Revue de Geographie Alpine, Neue Nutzungsformen im Alpenraum, Chamonix.
Cipra 1989, Umweltpolitik im Alpenraum, Munchen.
KOLAR-PLANINŠIČ, V., 1998, Alpska konvencija v Sloveniji, Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana.
The World Commission on Environment and Development 1987, Our Common Future, Oxford University Press, Oxford.
The Alpine Process-an Approach for other Mountain Regions ? 2002, International Conference, Berchtesgaden.
PREMZL, V., 1998, Poročilo o Alpah 1, Maribor.
PREMZL, V., 2002, Poročilo o Alpah 2, Maribor.
UNEP 2002, Mountain Watch, Geneva.